

ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мета лекції:

Навчальна - дослідження є визначення ролі та функцій підприємства в Україні.

Розвиваюча - вивчення теоретико-методичних питань підприємства; його соціально-економічної сутності; системи регулювання підприємницької діяльності; аналіз та оцінка сучасного рівня розвитку підприємств в Україні. **Виховна** - формувати у студентів уявлення про сутність підприємництва в Україні.

Місце проведення: згідно розкладу.

Час: 2 години.

Матеріальне забезпечення: мультимедійний проектор, нормативні акти, навчальні посібники.

Література:

1. Аборнева О.І., Воронін В.П. Проблеми розвитку малого підприємництва в Росії // Менеджмент у Росії і за кордоном - 2002 - № 2 - с.35-41.
2. Біш А. Проблеми Російського підприємництва // Питання економіки - 2001 - № 3 - с.42-55.
3. Вакуленко Р.Я., Логінова І.В. Регульований простір: Соціальні аспекти державного регулювання підприємництва на сучасному етапі // Російське підприємництво - 2003 - № 2 - с. 18 - 23
4. Горбань О.П. Проблеми розвитку малого підприємництва в сучасній Росії // Вісник Московського університету - 2003 - № 10 - с.39-51.
5. Дробот В.М., Романов М.А. Підприємництво в сучасній Росії: соціально-політичний аспект // Вісник Московського університету, серія 12 - 2002 - № 6.
6. Журавльова Є. Особливості національного підприємництва // Події - 2005 - № 7-8-с. 6-8.
7. Кузьмін С. А. Підприємництво в Росії. Що потрібно щоб воно відбулося // Фінансовий бізнес - 2003 - № 4-с.42-67.
8. Манжікова В.Е. Особливості розвитку підприємництва в Росії // Суспільство і економіка - 2004 - № 7 - с. 14-16.
9. Підприємництво - Проблеми - Круглий стіл // АіФ - 2001 - № 37 - с.4-5.
10. Радаєв В. Види підприємництва // Питання економіки - 2003 - № 8 - с.61-85.

ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

I. Вступ – 5 хв.

II. Викладення нового матеріалу: – 65 хв.

1. Сутність, ознаки і функції підприємництва
2. Соціально-економічна характеристика підприємництва
3. Суб'єкти і об'єкти підприємництва
4. Визначення сутності підприємницької діяльності в законодавчих актах
5. Підприємництво як явище і процес

III. Висновок по лекції – 2 хв.

IV. Закріплення викладеного матеріалу – 3 хв.

V. Завдання на самопідготовку: – 5 хв.

Вступ.

Підприємництво - загальнодоступний вид діяльності. Згідно з російським законом підприємцем може бути будь-який громадянин здатний діяти. В якості російських підприємців можуть виступати громадяни іноземних держав та особи без громадянства. Однак, далеко не всі хто має право стати підприємцем повинні ними ставати. Щоб бути успішним бізнесменом потрібні здібності, знання, вміння працювати, енергія. Без всього цього можна досягти іноді сьогочасної удачі, яка зміниться втратами, провалом, а то й зовсім банкрутством. До того ж, слід знати, що справжнє підприємництво це не стрижка купонів, а повсякденний тяжкий виснажлива праця. Ось як характеризує кар'єру і доля підприємця професор В. Богачов: «Підприємець це бідолаха і вічний боржник: ідейний оптиміст, добровільно обрав життєву кар'єру, в якій йому не раз доведеться змінити об'єкт і, може бути сферу господарювання, ймовірно, розоритися і знову намагатися встати на ноги. Немилосердний само-експлуататор без нормованого робочого дня і відпусток, не дозволяє собі навіть при успішному ході справ витратити на власне споживання більше, ніж кваліфікований найманий робітник ».

Сьогодні суспільству, особливо російському вкрай потрібні такі ділові, енергійні люди, здатні утворити шар підприємців.

1. Сутність, ознаки і функції підприємництва Підприємництво - це ризикована справа, добровільно здійснюване громадянами (їх об'єднаннями) на свій ризик і під свою відповідальність. Підприємництво асоціюється з прагненням зробити щось нове, придумати щось нове або поліпшити вже існуюче. Воно нерозривно пов'язане з такими поняттями, як «динамізм», «ініціатива», «сміливість», і вивільняє в суспільстві той потенціал, який багато цікаві ідеї перетворює в реальність.

У західних країнах сучасне підприємництво характеризується як особливий, новаторський, антибюрократичної стиль господарювання, в основі якого - постійний пошук нових можливостей, орієнтація на інновації, вміння залучати й використовувати для вирішення поставленого завдання ресурси з найрізноманітніших;

джерел. Такий підхід має дуже важливе значення і для розвитку підприємництва в нашій країні. Але слід підкреслити при цьому, що для створення та розвитку, свого підприємства підприємець повинен «шукати» джерела ресурсів на основі чинного законодавства.

На думку американського вченого Р.С. Ронстадта, підприємництво - це динамічний процес нарощування багатства. Багатство створюється тими, хто більше всіх ризикує своїми грошима, майном, кар'єрою, хто не шкодує, часу на створення власної справи, хто пропонує покупцям новий товар або послугу. Цей товар або послуга не обов'язково повинні бути чимось абсолютно новим, головне, щоб, підприємець зумів додати їм нові якості, збільшити їх цінність, витративши на це; необхідні сили та засоби. У свою чергу, відомі американські вчені професори Р. Хизрич і М. Пітерс дають, на їхню думку, найбільш ємне визначення підприємництва, яке охоплює всі типи підприємницької поведінки: «Підприємництво - це процес створення чогось нового, що володіє цінністю; процес, який поглинає час і сили, який передбачає прийняття на себе фінансової; моральної та соціальної відповідальності; процес, що приносить грошовий дохід та особисте задоволення, досягнутим»¹, І далі автори пишуть, що життя людини, який вирішує розпочати власну справу, сповнена надій, розчарувань, турбот і наполегливої праці.

Р. Хизрич дає одне з найкоротших визначень сутності підприємництва: це - процес створення чогось нового, що має вартість.

А. Шапіро пише, що практично у всіх визначеннях підприємця і підприємництва мова йде про таку поведінку, що включає, по-перше, елемент ініціативи, по-друге, організацію, чи реорганізацію соціально-економічних механізмів, з тим, щоб зуміти з вигодою використовувати : наявні ресурси і конкретну ситуацію, по-третє, взяття на себе відповідальності за можливу невдачу, тобто готовність ризикувати. Як видно, в цьому визначенні поєднуються економічний, особистісний та управлінський підходи.

Певний інтерес викликає точка зору російського вченого-економіста А.В. Бусигіна про сутнісних поняттях підприємництва, під яким він розуміє прагнення і дії до самостійного ведення ділової активності щодо практичної реалізації конкретної ділової ідеї на певних формалізованих засадах. На думку А.В. Бусигіна, підприємництво є мистецтво ведення ділової активності, є перш за все розумовий процес, реалізований у формі ділового проектування. У професійному сенсі, на його думку, підприємництво розглядається як вміння організувати власний бізнес і досить успішно здійснювати функції, пов'язані з веденням власної справи.

Отже, підприємництво являє собою вільний економічний господарювання у різних сферах діяльності (крім заборонених законодавчими актами), здійснюване суб'єктами ринкових відносин з метою задоволення потреб конкретних споживачів і суспільства в товарах (роботах, послугах) і одержання прибутку (доходу), необхідних для саморозвитку власної справи (підприємства) і забезпечення фінансових обов'язків перед бюджетами та іншими господарюючими суб'єктами.

Підприємництво - це принципово новий тип господарювання, що базується на інноваційному поведженні власників підприємства, на умінні знаходити і використовувати ідеї, втілювати їх у конкретні підприємницькі проекти. Це, як

правило, ризикова справа, але той, хто не ризикує, не може, врешті-решт, домогтися успіху. Проте ризики бувають різні. Підприємець, перш ніж зважитися на створення власної справи (про що буде розказано особливо), повинен зробити ретельні розрахунки, добре вивчити передбачуваний ринок збуту і конкурентів, не нехтуючи при цьому і власної; інтуїцією.

Для розвитку в Росії підприємництва суттєве значення має розуміння того, що не кожна нова справа є підприємництвом (хоча, звичайно, вважати підприємництвом будь-яке починання в області формується ринкової економіки можна лише з певними застереженнями). Підприємництво в першу чергу пов'язано з ефективним використанням усіх факторів виробництва з метою економічного зростання і задоволення потреб окремих громадян і суспільства в цілому. Основна функція підприємництва в Росії повинна полягати в тому, щоб виробляти, «доводити» до конкретних споживачів товари (послуги, роботи) і отримувати за це матеріальну і моральну винагороду. Як писав В.І. Даль, вживати значить затівати, зважитися виконати будь-яке нову справу, приступити до здійснення чогось значного.

Найбільшою мірою підприємництво характеризується такими ознаками як самоокупність, ініціатива, відповідальність, ризик, активний пошук, динамічність, мобільність. Все це разом узятє, в сукупності повинно бути притаманне економічній діяльності з тим, щоб її можна було з повним правом назвати підприємницької чи бізнесом.

У розвинутій ринковій економіці підприємництво як інтегрована сукупність підприємницьких організацій (компаній, фірм), індивідуальних підприємців, а також складних об'єднань підприємницьких організацій виконує наступні функції: загальноекономічну, творчо-пошукову (інноваційну), ресурсну, соціальну, організаторську. Деякі вчені вважають, що підприємництву властива і політична функція, яку здійснюють, як правило, асоціації (спілки) підприємців.

Визначальною, на наш погляд, у розвинутій ринковій економіці є загальноекономічна функція, яка об'єктивно зумовлена роллю підприємницьких організацій і індивідуальних підприємців як суб'єктів ринків. Підприємницька діяльність спрямована на виробництво товарів (виконання робіт надання послуг) та їх доведення до конкретних споживачів: домогосподарств, інших підприємців, держави, що, в першу чергу, і зумовлює загальноекономічну функцію. Причому підприємницька діяльність здійснюється її суб'єктами під впливом всієї системи економічних законів ринкової економіки (попиту і пропозиції, конкуренції, вартості та ін), що є об'єктивною основою прояву загальноекономічної функції. Поступальний розвиток підприємництва є одним з визначальних умов економічного зростання, збільшення обсягів валового внутрішнього продукту і національного доходу, а цей фактор також виступає як прояв у системі господарських відносин загальноекономічної функції.

Найважливішою функцією підприємництва є ресурсна. Розвиток підприємництва передбачає ефективне використання як відтворюваних, так і обмежених ресурсів, причому під ресурсами слід розуміти всі матеріальні та нематеріальні умови і фактори виробництва. Зрозуміло, в першу чергу, трудові ресурси (у широкому розумінні цього

слова), землю і природні ресурси, всі засоби виробництва і наукові досягнення, а також підприємницький талант. Підприємець може домогтися найвищих успіхів, якщо зуміє генерувати науково-технічні ідеї, нововведення в тій сфері діяльності, в якій він створює власну справу, буде використовувати висококваліфіковану робочу силу, ефективно споживати всі види ресурсів.

Але гонитва за максимальним доходом (прибутком) підприємців часто призводить до хижацького використання ресурсів. Такі підприємці своєю діяльністю наносять шкоду навколишньому середовищу та населенню. У зв'язку з цим важливого значення набуває регулююча роль держави, що встановлює форми відповідальності підприємців за неправильне використання ресурсної функції, яка суперечлива і має двоякий характер. Підприємець як власник ресурсів зацікавлений у їхньому раціональному використанні і в той же час може безжально ставитися до громадських ресурсів. Про це свідчать історія розвитку підприємництва та історія науково-технічних революцій, наслідки яких для людини суперечливі.

Підприємництва як нового типу антибюрократичного економічного господарювання властива творчо - пошукова, інноваційна функція, пов'язана не тільки з використанням у процесі підприємницької діяльності нових ідей, але і з виробленням нових засобів і чинників для досягнення поставлених цілей. Творча функція підприємництва тісним чином пов'язана з усіма іншими функціями і зумовлена рівнем економічної свободи суб'єктів підприємницької діяльності, умовами прийняття управлінських рішень.

У процесі становлення ринкової економіки підприємництво набуває соціальну функцію, яка виявляється в можливості кожного дієздатного індивідуума бути власником справи, з найбільшою віддачею проявляти свої індивідуальні таланти та можливості. Ця функція все більше проявляється у формуванні нового прошарку людей - людей підприємливих, тяжіють до самостійної господарсько-економічної діяльності, здатних створювати власну справу, долати опір середовища і добиватися поставленої мети. У той же час збільшується чисельність найманих працівників, які, у свою чергу, економічно і соціально залежать від того, наскільки стійка діяльність підприємницьких фірм.

Чим ефективніше функціонують підприємницькі організації, тим істотніше надходження їх коштів до бюджетів різних рівнів та до державних позабюджетні соціальні фонди. У той же час розвиток підприємництва забезпечує зростання числа робочих місць, скорочення рівня безробіття, підвищення рівня соціального становища найманих працівників.

Найважливішою функцією підприємництва є організаторська, яка проявляється у прийнятті підприємцями самостійного рішення про організацію власної справи, його диверсифікації, у впровадженні внутрішньофірмового підприємництва, у формуванні підприємницького управління, у створенні складних підприємницьких структур, у зміні стратегії діяльності підприємницької фірми і т.д. Організаторська функція особливо чітко проявляється у швидкому розвитку малого та середнього підприємництва, а також в «колективному (мережному) підприємстві», у створенні народних підприємств.

Отже, сутність підприємництва найбільш комплексно проявляється в поєднанні всіх притаманних йому функцій, які об'єктивно властиві цивілізованому підприємництву, але багато в чому залежать від самих суб'єктів підприємницької діяльності, від системи державної підтримки та регулювання підприємництва.

2. Соціально-економічна характеристика підприємництва

Перш за все, підприємництво - не просто наявність у власності підприємства, що виробляє ті чи інші продукти або послуги, а обов'язково - вигідна торгівля. Остання вимагає не тільки певних знань і навичок, а й пошуку та участі в ній рівноправних партнерів. Підприємництво неможливо без торгівлі.

Торгівля - це особлива сфера діяльності людей, що володіють не стільки специфічним складом розуму, скільки особливим талантом - успішно торгувати: не просто укласти угоди, купувати і продавати, а забезпечувати отримання прибутку, достатнього для нормального розвитку підприємства. Якщо немає прибутку, то і кінцевому рахунку не буде і бізнесу.

Талантом торгувати володіють далеко не всі. Можна бути високоосвіченою людиною, що володіє гострим аналітичним розумом, кваліфікованим фахівцем в галузі техніки, управління виробництвом, економікою, але це в жодному разі не свідчить про наявність здібностей до підприємницької діяльності, здатності робити гроші. Завжди необхідно пам'ятати, що багатство створюється у сфері обігу, а не у сфері виробництва, де випускається продукт, який без успішної торгівлі може принести тільки «головний біль». Багатство - це не гроші, а здатність робити гроші.

Підприємництво завжди отожднюється з грошима. По-перше, гроші одна з основних причин, що спонукають людей займатися підприємницькою діяльністю. По-друге, гроші в бізнесі є основним інструментом діяльності, виконуючи роль «фішок» у підприємницькій грі. Тому не буває підприємництва без любові до грошей, але ця любов особлива, вона заснована на глибокому знанні законів грошового обігу та вмінні забезпечувати стійке перевищення надходження грошей над їх витратами.

Підприємницька діяльність пов'язана з постійними витратами, без цього неможливо забезпечити ефективне функціонування бізнесу. При цьому витрати завжди передують надходженню грошей від реалізації продуктів і послуг, між ними знаходиться певний часовий період (лаг), який може бути більшим або меншим в залежності від масштабів і специфіки діяльності. Той, хто з великими труднощами розлучається з грошима і віддасть перевагу накопиченню, ніколи у бізнесі не буде процвітати. Чим більше ми хочемо заробити, тим більше нам необхідно витратити, а на це не так просто зважитися в умовах, коли кінцевий результат не гарантований.

Щоб робити гроші, необхідно володіти особливими якостями, завдяки яким і досягається приріст капіталу. Не всі люди можуть успішно приборкувати свою природну схильність до витрат і забезпечувати перевищення доходу над витратами в умовах великої невизначеності, породжуваної тимчасовим лагом і високим ступенем динамічності системи грошового обігу.

Підприємництво неможливо без влади. Влада, згідно з класичним визначенням, змушує інших робити те, без чого вони могли б обійтися, або спонукає їх це робити

інакше, ніж вони б робили самі. Будь-яка підприємницька структура, незалежно від переваги того чи іншого стилю управління, являє собою жорстку ієрархічну систему, в якій нижчі рівні управління мають більш обмежену ступінь свободи і неухильно повинні виконувати вимоги більш високих рівнів. В іншому випадку ні одна організація не тільки не змогла б досягти своєї мети, але і не проіснувала б на ринку досить тривалий час.

Влада в бізнесі розглядають як неминучих супутників професії «підприємець», але, як свідчить багатовіковий досвід, з нею потрібно бути дуже обережним, особливо тим, для кого вона сама по собі приваблива. Хто ж нею розумно розпоряджається, той завжди процвітає. Підприємництво - це сфера діяльності людей, які не тільки прагнуть до влади, але і можуть нею успішно користуватися, забезпечуючи процвітання собі і іншим. Підприємництво невіддільно пов'язане з поняттям свобода. Тільки той, хто по зноси суті є незалежною людиною і прагне всі свої проблеми вирішувати самостійно, обирає своєю професією підприємницьку діяльність. Тому, хто комфортніше відчуває себе під початком інших, кому більше подобається підкорятися і виконувати чітко визначені функціональні обов'язки, не рекомендується відкривати власний бізнес, так як це не тільки може принести розчарування, але й загрожує значними моральними і матеріальними втратами.

Свобода - це обов'язкова умова підприємницької діяльності та її привілей. Вільною людиною в бізнесі вважається той, хто добровільно бере на себе сміливість приймати відповідальні рішення, хто сам вільний чинити так, як вважає за потрібне. Якщо ж хтось упокорюється з втратою свободи, тобто після невдачі в бізнесі може легко погодитися стати найманим працівником, це означає, що у нього немає характеру підприємця.

Підприємництво відноситься до тих сфер людської діяльності, основу яких становить творчість. По-перше, вона надає право займатися тим видом діяльності, який найбільше подобається підприємцю і найбільшою мірою відповідає її природним нахилам та уподобанням. Але, по-друге, підприємництво безпосередньо пов'язане з проектуванням майбутньої діяльності і втіленням розроблених проектів у життя, а це є прерогативою творчих особистостей, наділених багатою уявою та аналітичними здібностями.

Підприємництво - це також положення в суспільстві і великі можливості для того, щоб залишити свій «слід» на землі. На звичайну кар'єру в будь-якій області людської діяльності можна витратити все життя. Досягши ж успіху в бізнесі, відразу потрапляєш в еліту суспільства, отримуєш доступ до нових джерел інформації і маєш можливість безпосередньо впливати на ті чи інші процеси в економіці, політиці, мистецтві, науці. Ті, хто мають свій бізнес, завжди, навіть у найважчі часи, перебувають у кращому становищі, ніж інші.

Не менш важливою відмінною рисою підприємництва є здоровий сенс. Як відомо, більшість людей схильні відриватися від реальності і, плануючи своє майбутнє, в основному керуватися не розумом, а почуттями, емоціями і тому не завжди поступати раціонально. Крім того, перемогу здорового глузду заважає і нездоланна тяга людини до всякого роду ускладнень. У бізнесі досягають успіху лише ті, хто може об'єктивно

оцінити стан справ, яким би безнадійним воно не здавалося, і вчинити так, як цього вимагає реальна ситуація, а не будувати «повітряні замки». Тому той, хто вирішив зайнятися підприємницькою діяльністю, знаючи про цю особливість людської психології, повинен завжди намагатися не йти від реальної дійсності, а шукати прості та ефективні способи опису та розв'язання досить складних проблем.

У процесі підприємницької діяльності необхідно прагнути виробляти здоровий погляд на речі. Якщо ви зробили все від вас залежне, а справа, якою займаєтеся, почало руйнуватися, то немає нічого страшного в тому, щоб поставити на ньому хрест і спробувати що-небудь інше. Найголовніше не ототожнювати себе зі своїм бізнесом.

Підприємництво є заняттям ризикованим. Воно пов'язане з готовністю людини йти на ризик і добровільно брати на себе всю відповідальність за кінцеві результати своєї діяльності. Без ризику підприємництво взагалі неможливо. У зв'язку з цим підприємницьку діяльність можна визначити як процес не тільки організації бізнесу та управління ним, а й прийняття підприємцем на себе відповідних ризиків, пов'язаних з вищезгаданими функціями.

Важливою умовою підприємницької діяльності є наявність вільного ринку з його жорсткою конкуренцією, азартом і самоствердженням. Неможливо заборонити ринок і дозволити підприємництво. Тільки в процесі конкуренції власники змушені постійно діяти в екстремальних умовах, що допомагає їм частіше приймати в боротьбі за споживача оптимальні рішення по цінах, якості, асортименту, а також змушує їх іти на додатковий ризик, беручи участь у нових проектах для того, щоб сьогоднішня прибуток не обернулася завтра збитком.

У кінцевому підсумку від конкуренції виграють не стільки самі талановиті і діяльні з підприємців, скільки споживачі, отримуючи нові якісні товари, доступні ціни, високий рівень сервісу, нові робочі місця і т.д. Без заохочення конкуренції підприємництво приречене бути таким, яким ми його бачимо сьогодні в більшості країн, що здійснюють перехід від адміністративної системи розподілу до ринкової економіки. Важлива роль у становленні цивілізованої конкуренції та ослабленні монополістичних тенденцій належить державі, без підтримки якого створити клас ефективних власників практично неможливо, а значить, і всі спроби впоратися з кризовими явищами та економіці приречені на поразку.

Одним з першорядних умов підприємництва слід розглядати наявність правових гарантій щодо власності. Право власника володіти, контролювати використання певних ресурсів, розподіляти виникаючі при цьому вигоди і витрати повинно бути непорушним. Без вирішення цього питання як вітчизняні підприємці, так і зарубіжні інвестори, не будучи впевненими у своєму майбутньому, навряд чи стануть вкладати гроші в серйозні довгострокові проекти.

Основному закон підприємницької діяльності свідчить: власний виріб (товар) має бути краще або дешевше тих, які сьогодні продаються на ринку. Це аксіома сучасного цивілізованого підприємництва. Хто її ігнорує, рано чи пізно опиниться переможеним в конкурентній боротьбі і змушений буде піти з ринку.

Підприємництво як рід занять аж ніяк не гарантує успіху кожному. Всі люди відрізняються один від одного здібностями, знаннями, досвідом, здоров'ям,

особливостями характеру, життєвими цілями, громадянською позицією та ін. Тому далеко не всі підприємці-початківці стають процвітаючими бізнесменами і гідними громадянами своєї країни.

Підприємницька діяльність проявляється в самих різних сферах і є, перш за все, інтелектуальною діяльністю не тільки енергійного і ініціативного, але і високоморальної людини, яка, володіючи повністю або частково будь-якими матеріальними цінностями, використовує їх для організації своєї справи з метою отримання прибутку і задоволення потреб інших членів суспільства.

3. Суб'єкти і об'єкти підприємництва

Основний суб'єкт підприємницької активності - носій підприємницької функції, тобто сам підприємець. Саме він - двигун підприємницького процесу. Підприємець перебуває в центрі тих зв'язків, які він встановлює для можливості підприємницького процесу.

Підприємець, однак, не єдиний суб'єкт цього процесу. Виконуючи підприємницьку функцію, він встановлює зв'язки з власником капіталу, що залучається для реалізації ідеї, а також професійним менеджером, необхідним для ефективного управління процесом реалізації ідеї. У будь-якому випадку підприємець змушений взаємодіяти зі споживачем, від якого як раз і залежить можливість або неможливість як організації виробничого процесу, так і його продовження. Саме споживач голосує «за» чи «проти»; планованого або вже функціонуючого виробництва. Споживач з точки зору підприємця виступає в якості його основного партнера. Увага до споживача, прагнення працювати в руслі його інтересів - важливе для підприємця вимогу. Проте важливіше інше: споживач завжди суб'єкт (учасник) підприємницького процесу, без його участі такий процес неможливий. Точно так само йде справа і з іншою категорією партнерів підприємця - з тими, з ким підприємець змушений вступати в коопераційні зв'язки, тобто з постачальниками всього того, що потрібно підприємцю для організації продуктивного процесу (сировина, комплектуючі, обладнання, електроенергія і т. д.). Без встановлення зв'язків саме з такими партнерами ідея організації продуктивного процесу «зависає в повітрі», стає неможливою.

Отже, постачальник завжди виступає в якості неодмінного суб'єкта підприємницького процесу.

Принцип самоорганізації підприємця зводиться до того, щоб зуміти встановити необхідні зв'язки з, споживачами і з постачальниками-партнерами.

Невміння, нездатність або небажання встановлювати такі зв'язки не дозволяють людині стати підприємцем, а талант, природна схильність до таких дій призводять до високоефективної організації підприємницького процесу. Однак підприємницький процес завжди базується на якомусь конкретному продуктивному процесі. Якщо здійснення такого процесу неможливе власними силами, то в нього залучаються наймані працівники, які, по суті, повинні бути однодумцями підприємця. А раз так, то вони стають також суб'єктами підприємницького процесу.

При цьому підприємець усвідомлює, що він, як і інші суб'єкти організованого ним процесу, функціонує в рамках національної освіти, і держава надає на кожного суб'єкта свій вплив. У різних складаються ситуаціях держава може виступати в ролі або помічника або супротивника зроблених дій. Підприємець не може не враховувати цю обставину, а тому сприймає державу як рівноправного і повноправного суб'єкта організованого процесу.

Підприємницький процес може бути охарактеризований як створення підприємцем навколо себе відносно замкнутої угруповання суб'єктів через встановлення між ними цілеспрямованих, зв'язків, що базуються на взаємному врахуванні егоїстичних економічних та інших інтересів кожного суб'єкта.

У рамках суспільства існує множинність таких відносно замкнутих угруповань, при цьому кожен суб'єкт може входити не в одну, а в два угруповання і навіть більше.

При вивченні теорії та практики підприємництва важливе значення має категорія «об'єкт підприємницької діяльності», бо саме з об'єктом найчастіше пов'язана підприємницька ідея) хоча вона може бути спрямована на організацію виробничого процесу або управління ним, на пошук нових, нетрадиційних методів або ринків збуту і т. д. Об'єкт підприємницької активності - товар, продукт, послуга, тобто те, що може задовольнити будь-яку потреба в чому-небудь і що пропонується на ринку для придбання, використання та споживання.

Відособлена цілісність, яка характеризується такими показниками, як кількість, ціна, зовнішній вигляд і т. д., називається товарної одиницею. Професійний підхід підприємця до своєї діяльності передбачає, перш за все, увага до якості, споживчими властивостями, ціною, зовнішнім виглядом, упаковці товару і т. д., а вже потім - до кількості товарних одиниць.

Відносини між усіма суб'єктами підприємницького процесу носять товарний характер, але оскільки егоїстичний економічний інтерес завжди виражається через грошову форму (дешевше купити, дорожче продати), остільки і відносини між суб'єктами приймають характер товарно-грошових відносин.

4. Визначення сутності підприємницької діяльності в законодавчих актах

Відповідно до трактуванням поняття підприємницької діяльності, встановленої у Цивільному кодексі України, можна виділити декілька характерних рис та особливостей підприємництва:

- 1) це самостійна діяльність дієздатних громадян та їх об'єднань. Ніхто не може кого-небудь примусово змусити займатися цією діяльністю;
- 2) це не просто самостійна, але ініціативна діяльність, спрямована на реалізацію своїх здібностей та задоволення потреб інших осіб і суспільства;
- 3) це діяльність ризикова, тому майбутній підприємець повинен пам'ятати, що він буде ризикувати і долати опір середовища, до того ж держава не бере на себе відповідальність за можливі невдачі;
- 4) підприємництво - це не разова операція, а процес, спрямований на систематичне вилучення прибутку (доходу) законним шляхом, отже, це професійна

діяльність, оскільки, щоб "систематично отримувати прибуток», потрібно діяти компетентно, професійно тривалий час;

5) це діяльність, здійснювана особами (фізичними і юридичними), зареєстрованими у ролі індивідуальних підприємців або юридичних осіб, отже, ця діяльність законна, здійснювана відповідно до правових законодавчими актами;

6) цивільним законодавством встановлений основний мотив здійснення підприємницької діяльності - отримання прибутку, а щоб цього домогтися, потрібно запропонувати (реалізувати) споживачам товари (роботи, послуги);

7) у законодавстві сформульовані шляхи отримання прибутку: шляхом користування майном, продажу товарів, виконання робіт, надання послуг.

Першою характерною особливістю підприємництва є користування майном, а другий - продаж товарів. Фактично у Цивільному кодексі України встановлено торгово-комерційна діяльність. Щоб щось продати, потрібно спочатку зробити товар (послугу, роботу) з відповідними характеристиками (якістю).

5. Підприємництво як явище і процес

Підприємництво як явище відображає всю сукупність відносин (економічних, соціальних, організаційних, особистісних та інших), пов'язаних з організацією підприємцями своєї справи, з виробництвом товарів (виконанням робіт, наданням послуг) та отриманням бажаного результату у вигляді прибутку (доходу).

Підприємництво як економічне явище відображає товарний характер відносин підприємців з іншими господарюючими суб'єктами на основі дії економічних законів ринкової економіки (попиту і пропозиції, конкуренції, вартості тощо) і всіх інструментів товарного виробництва та обігу.

Підприємництво як процес являє собою складну «ланцюжок» цілеспрямованих дій підприємців починаючи з моменту виникнення (зародження) підприємницької ідеї і закінчуючи втіленням її в конкретний підприємницький проект. Підприємництво - це процес створення нових товарів, робіт, послуг, що володіють цінністю для споживачів; процес задоволення постійно зростаючих потреб; процес, який здійснюється на основі постійного комбінування факторів виробництва, ефективного використання наявних ресурсів для досягнення найкращих результатів. Цей процес є безперервним, постійно поновлюється, оскільки постійно змінюються потреби, які, підприємці задовольняють. Цей процес вимагає великих витрат усіх факторів виробництва, часто приречений на тимчасову невдачу, але в підсумку підприємцю приносить йому задоволення досягнутий їм грошовий дохід (прибуток). Отже, підприємництво як процес включає в себе пошук нових творчих ідей, їх аналіз та оцінку з точки зору потреб ринку і економічної вигоди, формування цілей з реалізації ідей, втілення ідей у новому підприємстві у створенні нового, в освоєнні виробництва нових продуктів, в удосконаленні організації виробництва, тобто в реалізації та втіленні ідей у конкретний результат (продукт, товар, технологію і т.д.), що приносить підприємцю прибуток. Механізм створення власної справи як процес реалізації підприємницької ідеї викладається в окремому розділі.

На думку І. Шумпетера, виробляти значить комбінувати наявні в нашому розпорядженні речі і сили, а процес виробництва є процес комбінацій продуктивних сил, результатом яких є нові продукти. Виробляти щось інше чи інакше означає створювати інші комбінації з цих речей або сил. Поняття здійснення нових комбінацій охоплює наступні п'ять випадків:

- 1) виготовлення нового, тобто невідомого споживачам, блага чи створення нової якості того чи іншого блага;
- 2) впровадження нового, тобто в даній галузі промисловості ще практично невідомого методу (способу) виробництва;
- 3) освоєння нового ринку збуту, тобто такого ринку, на якому до цих пір дана галузь промисловості цієї країни ще не була представлена, незалежно від того, існував цей ринок насамперед чи ні;
- 4) отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів незалежно від того, існував цей джерело раніше, або не брався до уваги, або вважалось недоступним, або його ще тільки належало створити;
- 5) проведення відповідної реалізації, наприклад забезпечення монопольного положень (за допомогою створення трестів) або підлив монопольного становища іншого підприємства.

Фактично І. Шумпетер викладає частину процесу функціонування підприємницьких організацій в умовах конкурентного ринкового середовища.

Висновок

Підприємництво являє собою вільний економічний господарювання у різних сферах діяльності (крім заборонених законодавчими актами), здійснюване суб'єктами ринкових відносин з метою задоволення потреб конкретних споживачів і суспільства в товарах (роботах, послугах) і одержання прибутку (доходу), необхідних для саморозвитку власної справи (підприємства) і забезпечення фінансових обов'язків перед бюджетами та іншими господарюючими суб'єктами.

Найбільшою мірою підприємництво характеризується такими ознаками як самоокупність, ініціатива, відповідальність, ризик, активний пошук, динамічність, мобільність. Все це разом узятє, в сукупності повинно бути притаманне економічній діяльності з тим, щоб її можна було з повним правом назвати підприємницької чи бізнесом.

У розвинутій ринковій економіці підприємництво як інтегрована сукупність підприємницьких організацій (компаній, фірм), індивідуальних підприємців, а також складних об'єднань підприємницьких організацій виконує наступні функції: загальноекономічну, творчо-пошукову (інноваційну), ресурсну, соціальну, організаторську. Деякі вчені вважають, що підприємництву властива і політична функція, яку здійснюють, як правило, асоціації (спілки) підприємців.

Суб'єктами підприємницької активності є сам підприємець, споживач, держава, інвестор, професійний менеджер, партнер, наймані працівники. Об'єкт підприємницької активності - товар, продукт, послуга, тобто те, що може

задовольнити будь-яку потребу в чому-небудь і що пропонується на ринку для придбання, використання та споживання.

IV. Завдання на самопідготовку: – 5 хв.

1. Що таке підприємництво?
2. Які ви знаєте ознаки та умови підприємництва?
3. Які бувають види підприємницької діяльності?
4. Основними рисами підприємства є ?
5. За допомогою яких методів управління здійснюється реалізація функцій управління?

Лекцію уклав викладач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту

А.В.Саміло

Лекцію обговорено на засіданні кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту. Протокол № 1 від „___” серпня _____ р.